

ANTONI PAYÀ

→ institucions, però podem expressar que disposem d'autors que mereixen aquest premi, donar una visió prestigiosa de la nostra llengua, que molts consideren encara menor, petita. En tot cas, des de les institucions, més que declaracions s'ha de fer una feina de normalitat cultural, per fer dialogar els nostres escriptors amb els autors prestigiosos de tot Europa. Algú dirà: 'Què tenen a veure Virgínia Woolf i Mercè Rodoreda? Doncs perdoni, però aquestes comparacions s'han de fer'.

Cabré, com a detonant

Si el debat al voltant d'un hipotètic premi Nobel de literatura català ha tornat a surar al llarg del temps és perquè, en alguns moments, la societat ha trobat figures amb la potència necessària. Àngel Guimerà, Josep Carner o Salvador Espriu tingueren el seu moment. Ara, l'èxit internacional de Jaume Cabré, arran sobretot de l'edició de *Jo confesso*, ha revifat l'anhel. "Es tracta d'un escriptor del qual podem afirmar, amb totes les lletres, que ha estat capaç de travessar fronteres gràcies a les traduccions. Amb ell, hi ha algun altre element que no és literari que explica per què no se li ha donat el Nobel, però seria un premi que legitimaria la nostra literatura".

L'editor Josep Cots, guardonat recentment amb el Premi Nacional de Cultura per la seua tasca al capdavant d'Edicions de 1984, considera que "seria molt difícil arribar a un consens sobre una persona viva i no provocar una absoluta divisió a casa nostra". Cots considera que Salvador Espriu "tenia unes condicions molt peculiars, simbolitzava un anhel polític i cultural", però no veu en Cabré el mateix potencial. "Es tracta de l'autor més conegut, internacionalment, però hi ha molta disparitat de criteris pel que fa a la seva literatura, no reuneix prou consens. I amb l'impediment dels Estats, el consens hauria de ser molt fort", dictamina.

D'una altra banda, "presentar una candidatura sense buscar el suport d'unes altres cultures, d'unes altres llengües, és també un problema. La cosa lògica seria que tinguéssim un Estat en què les quatre llengües fossin reconegudes. Però, collons, vivim en una anormalitat absoluta!". Davant d'això, "necessitem una persona amb una potència extraordinària que no acabo de veure. Això no significa que no hi hagi autors bons, però en necessitem un d'incontestable. Si n'hi hagués un, el del Nobel seria un tema per lluitar-hi", assenyala. I diu que, a més d'Espriu, es podria haver aconseguit un consens important al voltant de figures com

Carles Riba o Vicent Andrés Estellés, "potser més a l'entorn dels poetes que dels narradors". Per acabar, Cots, editor de l'italià Claudio Magris en català, posa l'exemple d'aquest autor, "algú incontestable a casa seva i que, malgrat això, no té el Nobel". Una mica per relativitzar la qüestió.

Josep Lluch, editor de Proa, l'editorial de referència de Jaume Cabré, té lògicament una altra visió. Per a ell, el Nobel per a l'escriptor barceloní seria "una excel·lent notícia des del punt de vista de la literatura perquè és una figura indiscutible a Europa". Al mateix temps, però, el debat li planteja "seriosos dubtes": "No em sembla una bona idea parlar-ne i generar-li a Cabré aquella ansietat. No és bo ni per a ell ni per als seus lectors. A nivell de tertúlia de sobretaula està bé traure noms a col·lació, però hauríem de deixar de preguntar-li a Cabré sobre el tema", dictamina Lluch, abans de deixar clar que el seu escriptor és mereixedor d'aquest guardó i que la concessió "a ell o a un altre seria un colp d'efecte sensorial". "En tot cas", abunda, "guanyi qui guanyi, hauria de fer-ho amb arguments literaris. El que no s'hauria de permetre és que guanyés un bluf. Per emprar un símil futbolístic, ens agrada que el Barça guanyi, però que ho faci jugant bé al futbol".

"És innegable que el premi seria un fet incontrovertible, ni que fos per guanyar una mica d'autoestima. I crec que es donaria un efecte dòmino sobre la cultura, la llengua, i la relació que hi tenim els catalans". "I també es produiria un efecte sorpresa important a la resta de la península Ibèrica,

JORDI PLAY

TINA BAQUÉ

LA VERSIÓ DE L'EDITOR. En la imatge de baix Josep Cots, editor d'Edicions de 1984 i recent Premi Nacional de Cultura.

perquè encara es té aquesta visió de la llengua catalana com una cosa voluntarista. Tenen la sensació que, si llegim autors catalans i ens agraden, és perquè som nacionalistes”, assegura. I cita com a exemple del contrari un altre autor del catàleg de Proa, Valentí Puig, “una persona poc sospitosa de nacionalisme però que ha fet una aposta important per la literatura catalana”.

A més, Lluch ressalta la repercussió de Jaume Cabré en països com Polònia per demostrar que no cal ser nacionalista català per apreciar els autors. I en aquest sentit, l'editor adverteix que “la barreja de la reivindicació catalanista amb la dels autors catalans ha fet més mal que bé”. I cita “l'episodi pintoresc” referit adés del Parlament de Catalunya demanant el Nobel per al poeta Miquel Martí i Pol.

Lluch assenyalava que als anys 90, quan es posaren sobre la taula els noms de Pere Gimferrer o Baltasar Porcel, “aquestes coses se separaven una mica més”, però també ressalta la dificultat de “trobar algú que sigui tolerant a l'altra banda”. “El bitllet de 500 pessetes amb l'effigie de Jacint Verdaguer ara és impensable”.

Una obsessió improductiva

“Aquest és un tema que només interessa als catalans”, intervé l'escriptor, editor i crític Bernat Puigobella, impulsor del digital cultural *Nívol* i autor d'una novel·la paròdica, *Síndrome d'Estocolm* (2001) que ironitza sobre la concessió del Nobel a una autora valenciana d'auques. “Tenir

LA VISIÓ INSTITUCIONAL. Laura Borràs, directora de la Institució de les Lletres Catalanes, considera que el Nobel seria una gran notícia per a la cultura catalana.

un Nobel no ens trauria de les dificultats. Tan sols hem de veure el premi a Frederic Mistral: l'occità és una llengua morta”.

Puigobella alerta que fins i tot en el cas d'aconseguir el premi, “per a molta gent, l'escriptor català guardonat seria un *spanish writer*. Obsessionar-se és totalment improductiu. És molt més important que es tradueixin escriptors diversos que un sol escriptor guanyi. Jo canviaria tres milions de lectors pel premi Nobel”.

El crític i editor recorda que hi ha uns altres àmbits en què es podria guanyar el premi Nobel, i critica “l'obsessió pel reconeixement” extern. “Els que hem d'estar convençuts que existim som nosaltres mateixos. Ens ho hem de dir els mateixos catalans abans que ens ho diguin des de fora”, diu. I afegeix: “El reconeixement extern és tan imprevisible, depèn de tants factors, que el millor és anar fent feina. Un Nobel no ens canviaria la vida com a país, sinó que un senyor guanyaria bastants milions de dòlars i els seus llibres es traduirien a bastants llengües, però això no arrossegaria, no crec que tingués impacte. Està sobrevalorat”, conclou. I anota una última qüestió: “El fet que un autor sigui internacional no implica que sigui universal. El premi Nobel no et dona la condició d'universal”.

El crític i professor Xavier Pla té una opinió semblant. “En fem un gra massa. No necessitem cap premi Nobel. Tenim Pla, Espriu, Carner, Fuster, Villalonga, autors que ja han mostrat les seves cartes de prestigi. Entestar-se en això és contraproductiu. Hi ha unes altres literatures que no tenen el Nobel, com ara la romanesa, i no passa res. El problema ve quan es fan les coses a l'inrevés. Quan es comença a lluitar per tenir un premi Nobel i es deixa de lluitar per tenir lectors”.

Pla posa l'èmfasi també en els escriptors que han rebut el Nobel amb mèrits dubtosos. I remarca que el camí és el seguit des de l'edició del 2007 de la Fira de Frankfurt, quan la literatura catalana fou la convidada i s'obrí la porta a les traduccions. “El bon camí és que el senyor Jaume Cabré vengui 80.000 exemplars de *Jo confesso* a Polònia”, apunta. “Jo demanaria als polítics que es despreocupessin del Nobel. I, en tot cas, és millor que els polítics no interfereixin, perquè la resposta serà política. Si hi ha algun col·lectiu que comença a demanar el Nobel per motius extraliteraris, jo em posaria en guàrdia”, argumenta.

El crític valencià Alfred Mondria apunta l'argument anterior assenyalant que “alguns autors →

Sobre aquestes línies, el crític Xavier Pla i l'editor i crític Bernat Puigtbella.

→ de la talla de Borges, Nabokov o Roth no tenen el premi Nobel. De vegades ens obcequem en un premi que té un contingut polític-territorial molt clar i que respon a unes regles que van més enllà de les estrictament literàries". Dit això, Mondria veu més útil "repensar i anar més enllà de les estratègies polítiques per tenir més presència en els circuits internacionals".

En tot cas, el crític sí que pensa que Jaume Cabré i Quim Monzó "podrien estar en una llista competint amb altres autors internacionals. Per què no?". Així mateix, Mondria creu que autors com Josep Pla haurien merescut el Nobel "per la qualitat de la seua obra, més gran que la d'alguns noms que han estat premiats". Una llista que amplia a noms com els de Josep Carner, Salvador Espriu o Gabriel Ferrater.

Què passa després d'un Nobel?

Vist tot això, les opinions pel que fa a les repercussions d'un hipotètic premi Nobel per a la literatura catalana estan bastant dividides entre un hipotètic efecte dòmino que tindria repercussió sobre la cultura catalana i les limitacions d'un guardó a un *spanish writer*, com deia Puigtbella. La recent concessió del premi Pritzker —considerat oficiosament el Nobel de l'arquitectura— a l'estudi RCR d'Olot, confirmaria aquella impressió: diferents mitjans i periodistes espanyols vengueren el guardó com un triomf de la "marca España".

Per valorar els impactes, també tenim l'experiència indirecta de la recepció dels guardonats que s'editen en català. En

aquest sentit, Josep Lluç és editor d'un dels darrers guardonats, el francès Patrick Modiano, l'any 2014. "Fa mal de dir, però la repercussió va ser irregular. Modiano funcionà bastant bé i se'n va traure partit, perquè hi havia un ventall d'obres vives, no descatalogades. Si haguéssim comprat els drets amb posterioritat a la recepció del Nobel, potser no hauria anat bé", explica Lluç.

L'editor aclareix que la repercussió del Nobel és més gran amb els autors ja consagrats, "si existeix una visibilitat prèvia". "En el cas que Murakami o Roth reberen el premi, això tiraria de les vendes", diu en referència a dos autors de segells del Grup 62. "En tot cas, potser l'impacte comercial de les traduccions ja no és el d'anys enrere".

Hi ha uns altres indicis que confirmen aquesta visió. Quan el poeta suec Tomas Tranströmer guanyà el premi, l'any 2011, una petita editorial de Catarroja (Horta Sud), Perifèric, en tenia els drets i havia traduït al català una de les seues obres, *La plaça salvatge*. Tot i ser un magnífic poemari, l'impacte comercial va ser reduït.

Des del punt de vista dels lectors, tanmateix, la cosa canvia. Gràcies al Nobel i a la sensibilitat d'un petit segell de tenir-lo incorporat al catàleg, un grapat de lectors, pocs o molts, tingueren l'oportunitat de sumar el poeta suec al seu patrimoni lector. El cas de la periodista bielorussa Svetlana Aleksíevitx és igualment paradigmàtic: fins i tot alguns dels escèptics sobre l'eficàcia dels Nobel coincideixen que el seu ha estat un dels grans descobriments literaris

dels darrers temps i que això ha estat possible gràcies al guardó aconseguit el 2015, abans de la polseguera còsmica generada pel premi a Bob Dylan. El petit segell Raig Verd havia adquirit els drets dos anys abans de *Temps de segona mà*, un dels grans títols de l'autora. Com explica l'editora Laura Hueriga, "la gent ens deia aleshores: aquest te'l menjaràs. I probablement tenien raó, perquè era una autora totalment desconeguda". El ben cert és que el final de la traducció i l'edició del llibre coincidí amb el Nobel, "quasi per casualitat". I Raig Verd tingué unes vendes respectables —més de 3.000 exemplars— però allunyades de l'impacte massiu d'un altre perfil d'autor.

En tot cas, ja siga Modiano, Tranströmer o Aleksíevitx, sembla que l'impacte d'un Nobel té efectes estrictament individuals, sobre l'autor que guanya el premi i no sobre una cultura. I és evident que contribueix a difondre l'obra dels guardonats de manera decisiva, amb més consistència si el guanyador ja és conegut. Per fer una lectura en clau catalana, un Nobel a Jaume Cabré tindria més impacte que a un autor o autora que no tinguera fet el mateix camí internacional.

Valorar el premi en termes d'autoestima, de promoció interna, de connexió amb la llengua i la cultura pròpies, ja és una altra cosa. Un intangible difícil d'avaluar i valorar sense l'experiència directa. Castells en l'aire, en tot cas. Vistes la història i les dificultats, l'anhel d'inscriure algun dia un lletraferit en català en el Nobel no deixa de ser una aspiració llunyanca. De lletra petita. •